

Det norske Folks Historie

fremstillet

af

P. A. Munch.

Anden Hovedafdeling. Unionsperioden.

Deyr fé
deyja frændr,
deyr sjálfir it sama;
ek veit einn
at aldri deyr:
dómr um dauðan hvern.

Hávamál.

Første Deel.

Udgivet
af Forlaget

Christiania.

Chr. Tønsbergs Forlag.

H. Tønsbergs Bogtrykkeri.

1862.

blev deres Historie ogsaa paa det nærmeste en Fælleshistorie, ligesom Norges og Danmarks efter Foreningen mellem begge disse Riger, og ligesom det for Eftertiden vil blive vanskeligt eller rettere umuligt at skrive Norges eller Sveriges Historie efter 1814, uden ogsaa tildeels at behandle Broderriget. Statsforfatningen i Norge var desuden i Tidens Løb bleven saadan, at næsten alt drejede sig om Kongens egen Person. Da nu denne Konge tillige var Sveriges Konge, maatte det alene til Oplysning om hans Charakter og hele Personlighed være nødvendigt, ogsaa at følge ham under hans Virksomhed i Sverige, om end iffe — hvad vi dog altfor vel vide var Tilfældet — hans Gendelser i Sverige for en stor Deel betingede hans hele Fremtræden og Virken i Norge, medens det omvendte Forhold i langt ringere Grad fandt Sted. Og det nærmere Forhold, hvori baade Sverige og Norge allerede siden Krigene ved det foregaaende Aarhundredes Slutning vare traadte til Danmark, har ogsaa hist og her gjort det nødvendigt at dvæle lidt nærmere ved de danske Begivenheder, end det maatte ved første Øjeblik kunne synes nødvendigt. Forresten indrømmer ingen villigere end jeg selv, at det mindre, end jeg kunde ønske, har Lykkets mig at udvise Sporene af, at Bearbejdelsen af det her foreliggende Tidrum af Norges Historie i næsten højere Grad end af de foregaaende har været en Fremtrængning paa aldeles ukonet Vej, et slags Dyrpuden af et fuldkomment Bildniis, hvor man kun med usigelig Møje kunde arbejde sig frem. Det tør vel derfor hende, at man oftere, end ønskeligt kunde være, seer Spor af denne Møje og Tegnet til, at Vanskelighederne stundom have været nær ved at overvelde mig. Men just i denne Møje og Vanskelighed tør jeg haabe at finde min bedste Undskyldning.

Christiania, i October 1862.

P. A. Munch.

J u d h o l d.

Første Afsnit. Personal-Unionen med Sverige. 1319—1381.

1. Norges Stilling ved Haakon Stens Død. Formyndere-Regjeringen. 2. Forhandlinger med Sverige. Møde i Oslo. Foreningsact. 3. Magnus Eriksson højtideligt hyldet som Konge baade i Sverige og Norge. 4. Begivenheder i Danmark. Kong Eriks Død. Christoffer den Blå bliver Konge. Kongesønnen Magnus Borgeffens Henrettelse. Kong Borgeffens Død. 5. Biskop Auhfinsns Besligninger med Apostelskikkens Alerker. Forbudet mod Valsarter til den foregaaende Margrete Erikssatters Begravelsessted paa Nordnes. 6. Forhandlinger om Aslembingernes Hyldings- og Trokabs-Act. Biskops- og Hovdinge-Møde i Bergen. 7. Hertuginde Ingeborgs Anmaalteser og Forbindelser med Knut Porse; Misfornøielse herover. 8. Forbund mellem de forenede Riger og Henrik af Mecklenburg. Kongens Søster Euphemia bortføjet til Henrik Søen Albrecht. Heringindens og Knut Porfes Machinationer mod den danske Konge for at vinde Skaaene m. m. 9. Heringindens Indbydelse til Sverige ved Naabeherrernes Forening i Skara. Knut Porfes uheldige Krig mod Danmark. 10. Norges Hovdinge følge de Senestes Exempel og fratage Hertuginde hendes selvtagne Myndighed paa Rigsmødet i Oslo. Erling Bidfunnsøn bliver Rigsforstander. 11. Erling Bidfunnsøn Rigsforstander og Drottsete. Forandringer i Embedspersonalen. Biskopskifter. 12. Hertuginde og hendes Tilhængerss Skjelne i Sverige, og hendes langvarige Ophold i Norge. 13. Ufred med Rusland, Grændsestridigheder og Fredsslutning i Novgorod. 14. Kirkelige Anliggender. Paveelige Sendebud stiftes til Norge. Halvdelen af Seraarstienden tilfaaes Kongen til Krigshjelp. 15. Knut Porfes og de øvrige danske Stormænds Opstand mod Kong Christoffer og dennes Afsettelse. Valdemar af Jylland Konge i Danmark. Fejde i Norge mellem Drottsetens Parti og de Misfornøiede. Forlig i Oslo. Knut Porse, Hertug af Halland, ægter Hertuginde Ingeborg. Geistlighedens Opposition mod Drottsetien. Paa Baardsøn Canssers. 16. De pavelige Nunciens Virksomhed i Norden. 17. Hestlig Tvist mellem Hoffet og Geistligheden, især Biskop Auhfins. 18. Uroligheder i Danmark. Christoffer kommer tilbage og faar atter Kongedømmet. Knut Porfes Død. 19. Formyndere-regjeringens Opfø. Kong Magnus tiltræder selv Regjeringen over begge Riger som fuldmægtig. 20. Kong Magnus's Stilling som Unionskongen og de dermed forbundne Vanskeligheder. Han erhverver Skaaene. 21. Erkebiskop Gillefs Død. Paa Baardsøn Erkebiskop. Erling Bidfunnsøn og Fastboersønnenes Opstand. 22. Den pavelige Nuncius Petrus Gervassii i Norden. 23. Erkebiskop Paaes Tilbagekomst. Provincialconcillium i Ahdarøos. Regnskab for Seraarstienden afluttet. 24. Kong Magnus's Charakter. Hans Giftermaal med Blanche af Namur. 25. Kongens Søster Euphemia gift med Albrecht af Mecklenburg. Kongens Krøning i Sverige. Provincialconcillium i Tunsberg. 26. Hovdingemøde i Norge om Sommeren 1337. Foreløbig Overenskomst mellem Kongen og Erkebiskopen. Alf Sarsføn tagen til Naade. Kongen kronet i Oslo? 27. Kongens Ophold i Norge 1337—1338. Væringen tftager blandt Stormændene. 28. Et Parti af Stormændene rejser sig atter mod Kongen. Dagtingning i Skara. Kongesønnen Erik født. 29. Hovdingernes Raadslagninger i Tunsberg. Kongen overdrager Erkebiskopen og Naadet at ordne flere Regjerings-Anliggender. Vest-Nielsen flytter til Bardberg. 30. Forhandlinger angaaende Nunten og andre Anliggender. Fred med Rusland. Haalogaland, Finmarken og Skatlandene legges til Kongens Fædebuur. 31. Kongesønnen Haakons Fødsel. Der arbeides paa at stikke Rigerne fra hinanden igjen og give dem hver sin af Kongens Søner til Konge. 32. Forholdet til de tydske Stæder og deres Kjøbmand, især i Bergen. Voldsomheder i denne By. 33. Uroligheder og Fejder over hele Norden efter Kong Valdemars Tiltrædelse til Kongedømmet i Danmark. Valdemar og de tydske Stæder stille sig hændeligt lige overfor Kong Magnus, Hertuginde Ingeborg og de hollandske Grever. 34. Hovdingemøde i Bardberg. Kongesønnen Haakon udnevnes til Norges fremtidige Konge, og hans ældre Broder Erik udvæses til Konge i Sverige. 35. Begivenheder paa Island og i de øvrige Blænde eller Skatlande. 36. Tilbringelser, vedkommende den norske Kirke. 36. b. Folkets Vilkaar, Aaringsveje, Ledemaade,

Seder. 37. Menigheds Raar, Spøselmentenes Styrelse og Embedsmændenes Forhold. Exempler hentede fra originale Brevskaber. 38. Anseede Mænd og Vitter. 39. Kongens Indtægter og deres Forringelse. Hans Bestræbelser for at raade Bod derpaa i begge Riger. Misforstaaelse derover. 40. Kongen beskændtlig at ville drage til Norge for at ordne Et og Andet og indsetter en Regjering under sin Troværelse fra Sverige, uden at der dog for det første bliver noget af Resultatet. 41. Kongens nye Løfter til den svenske Almue. Hans Besøg i Norge 1346. 42. Erkebiskop Paals Død. Arne Einarsøn sextende Erkebiskop. Pave Clemens's forfattede Reservationer af gejstlige Embeders Indtægter. 43. Kongens Bestræbelser for at skaffe Sverige en Hælselov. Regjeringsanliggenderne i Norge besørgede ved Cantneren o. s. Kongen forbereder et Krigstog til Rusland. Han besøger Norge om Sommeren 1347, har en Sammenkomst med de norske Hovdinge i Nidaros, gjør sit Testament. 44. Kongen opholder sig nogen Tid i Norge. Hovdingemøde i Oslo. Første Krigstog til Rusland. 45. Kong Magnus's Besøg i Norge 1349. Hans Forhandlinger med Danefongen og dennes Aaavelssom Hertugs Albrechts fælste Syll med ham. 46. Kongens Tilbagekomst til Sverige. Den store Mands-Død. 47. Kongens Opbold i Bergen. Kongen Haakon faar sin egen Hird. Dr. Drm Gytheinsøn udnævnes til Trostfete og Rigsforstander. 48. Kong Magnus's andet uheldige Tog til Rusland. 49. Pavetienden m. m. indtrædes i Norge og Sverige, og en ny Treaarstiende raalægges. Johannes Guilaberti, pavelig Nuncius, besøger Kongen et stort Aar, og Paven tilfaar ham Haldelsen af den nye Liende. 50. Andre Tildragelser i den norske Kirke. 51. Indviklede Forhandlinger, maaske om Etæane, med Kong Valdemar. Spændt Forhold og ildelige Etikhande med de bedste Stæder. Overenskomst mellem Kongen og de bedste Græver. 52. Kongens forfattede Bestræbelser for at ordne Kronindtægterne. Dronningens Morgengave ureguleres. Forfattede Forhandlinger med Danefongen. 53. Kongens Uebling Benedict Algetsøn og dennes fjende Erngill Jarl paa Ortno. Forbindelser mellem norske og svenske Stægter. 54. Nye Opdræninger af Pavetiende m. m. i Norden ved Johan Guilaberti. Kong Magnus kommer i Forlegenheder for medhelt det af ham optagne Aar. 55. Haakon, Kong Magnus's Son, tiltræder Regjeringen og hyltes som Konge. Magnus beholder Tunsbergs Festsirke m. m. samt Island. 56. Begivenheder paa Island og i Skotlandene. 57. Kong Magnus's Strid med sin Son Erik. Uroligheder i Sverige. Kong Haakon troløvet med Kong Valdemars Datter Margrete. 58. Kong Haakon's første Regjerings-Virksomhed i Norge. Dr. Drm Gytheinsøns Fald. Haakon overtager midlertidigt Beskyrelsen af Kong Magnus's Besiddelser. 59. Johannes Guilaberti trekle Gang som pavelig Nuncius og Collector i Norden. Kong Magnus trædes for de laante Penge, sættes i Bann, men faar Excommunicationen udsat. 60. Kong Valdemar erobrer Etæane, som Kong Magnus maa lade ham beholde. Forbittrelse herover i Sverige. 61. Kong Valdemar herjer Dland og Gotland og brandfatter Bisdy. Kongerne Magnus og Haakon forbinde sig med Hansfæderne imod ham. De svenske Raadsherrer bringe en Trolovelse til Veje mellem Haakon og Grev Henrik's Syster. Stædernes uheldige Tog til Helsingborg. Kulde mellem Kongerne og Hansfæderne. 62. Udmærkelse mellem Kongerne Magnus og Haakon samt Danefongen. De forbinde sig med ham, og Haakon egter hans Datter Margrete. 63. Forbittrelse over Haakon's Giftermaal. Et magtigt Parti i Sverige overdrager Kongeverdigheden til Albrecht Albrechtsøn af Mecklenburg. 64. Krig om Sveriges Krone mellem Kongerne og Mecklenburgerne. Slag ved Gaata. Kong Magnus tages til Fange. 65. Kong Haakon forsetter Krigen. Kong Valdemar tager Parti med ham. Mecklenburgerne bringes i Knibe. Svigagtigt Fredsfordrag til Alholm. 66. Hansfædernes sjenblige Stemmning mod Norge og Danmark. Stor Coalition mellem dem, de bedste Herremænd, de bedste Græver og Mecklenburgerne imod begge Riger. 67. Hansfædernes Krig med Danmark og Norge. Uforbeholdt Fredsforhandlinger. 68. Forfat Krig med Sverige. Fredsforhandlinger ved Stockholm. Kong Magnus frigives. Foreningen mellem Rigerne definitivt opløst. 69. Forfattede Indskrævninger for det pavelige Kammer. Guido de Græce Nuncius i Norden. Det store Aar for en stor Deel tilbagebetalt. 70. Tildragelser inden den norske Kirke under Krigsårene. 71. Kongernes Rejser og forfælske Opboldssteder. Deres Familieforbøld. Dronningerne Blanche og Margrete. Anseede Embedsmænd. 72. Kong Haakon's Regjeringsvirksomhed. 73. Folkets Raar. Tildragelser i enkelte Dele af Landet. Stæderne. 74. Anseede Vitter og deres Medlemmer. 75. Begivenheder paa Ortnoerne, Sjælland og Island. 76. Videnskaber, Litteratur og Kunst

Første Afsnit.

Personal-Unionen med Sverige.

1. Norges Stilling ved Kong Haakon's Død. Formynder-Regjeringen.

Ved Kong Haakon's Død befandt Norge sig i en intet mindre end gunstig Stilling. Thronfølgeren, hans Datterføn Magnus Erikson, var et treaarigt Barn ¹⁾, og hans Moder, under hvis Opfugt og Varetagt han efter den sedvanlige Tingenes Orden endnu en Tidlang maatte antages at skulle forblive, var en ung Kvinde, hvis hele følgende Liv og Handlinger alfor meget vidne om Leffindighed forbunden med Hensynsløshed og Herkesfyge, til at man ej skulde være berettiget til at slutte, at hun var et af Faderen forkjelet Barn, hos hvilket hine Fejl tidligt kom til Udvikling, og som derfor vistnok allerede nu kunde vekke bange Anelser hos alle forstandige og mere fremsynede Fedrelandsvenner, saamegetmere som hun ej længer udelukkende tilhørte Norge, men ved sit Giftermaal med Hertug Erik var dragen ind i Sveriges Interesser, hvor hun, efter de sidste Begivenheder i dette Rige, endog indtog saagodtsom en Regentindes Stilling, saa at det højligst var at befrygte, at den beskædne Plads, Kong Haakon's Regjeringsanordning anviste hende i Norge, ikke vilde smage hende, og at hun derfor enten vilde søge at omstyrte Forfatningen til sin Nytte, eller blive aldeles ligegyldig og fremmed for sit Fedrelands Interesser, og paavirke sin Son i samme Retning. Og i Sverige saa det meget uroligt ud. To Partier, Hertugernes og Kong Byrges, havde lige til for ganske kort Tid siden ligget i aabenbar Feide med hinanden, og uagtet vistnok det første, i hvis Spidse Hertuginde Ingeborg kunde siges at befinde sig, nu var saa overvejende, at det andet havde maattet nedlegge Vaabnene, kunde dette dog ikke siges ganske at være undertrykt, og havde desuden en Støtte i den forjagede Konges Svoger, Danefongen Erik. Og hvad mere

¹⁾ Han var nemlig født i April eller Mai 1316, see ovenfor IV. 2. S. 286.
Munchs Historie. Anden Hovedafdeling. I. 1

demars List og Magnus's Godtroendhed. Men endog som saadan vilde den ikke være uden Betydning. Snarere skulde man dog være tilbøjelig til at tro, at Waldemar endnu ikke efter Løfte havde fremskaffet de Brevskaber, han ifølge den sidste Fredsslutning var pligtig at udlevere i beseglet Stand, og at han havde forstaaet at berolige Magnus ved alstens Udflugter og glimrende Løfter. Waldemar gik over til Mecklenburg med en Hær, herjede Den Poel ved Wismar og erobrede Stargard, men blev her belejret af Hertug Albrecht og slap kun ud, da Markgreve Ludvigs Broder kom ham til Undsetning og nødte Albrecht til at opheve Belejringen, skjønt denne i det paafølgende Slag vandt en betydelig Sejr. Waldemar drog nu til Berlin, forfulgt af Albrecht, men her kom det til Negling og Stilstand, og Tvisten blev virkelig henstødt til Kong Magnus's Afgjørelse, der skulde affiges ved Pinstetid det følgende Aar. Denne Afgjørelse kom dog ikke til at finde Sted, da Sagen allerede forinden blev afgjort paa en anden Maade, idet Keiseren selv og de øvrige krigsførende Fyrster i Februar 1350 havde en Sammentomst i Baugen, hvor den falske Waldemar erklæredes for en Bedrager, Ludvig fik Brandenburg tilbage imod at hylde Keiseren som sin Lehnsherre og aflaa ham Overlausig samt gjøre Afkald paa Lehnshøjheden over Mecklenburg m. m., og Kong Waldemar fik en stor Sum Penge i Krigsomkostninger. Siden erkjendte ogsaa baade Albrecht og Barnim Kong Waldemars Lehnshøjhed for Rostock og Rügen, og desforuden aftaltes der (8de Mai) et Giftermaal mellem Albrecht og Kong Waldemars eldste Datter Margrete ¹⁾. Margrete døde vel kort efter, men Albrecht reiste strax over til Danmark og fik den yngre, forhen omtalte Ingeborg sat i hendes Sted. Og hvilke lumste Planer der nu aftaltes mellem dem imod Kong Magnus, sees bedst deraf, at det i Giftermaalscontracten selv (udstedt fra Tornborg d. 23de Octbr. 1350) indførtes, at Hertug Albrecht skulde hjælpe Waldemar til at vinde alle de Lande tilbage, som hans Faderbroder Kong Erik og Fader Kong Christopher i sin Tid havde besiddet ²⁾. Thi at der herunder ikke alene forstodes Landene vestenfor Drefund, men ogsaa Skaane, Halland og Bleking, erfares noksom deraf, at Kong Waldemar elleve Dage senere fra Kjøbenhavn gav Hertug Albrecht Brev paa, at hvis det ved dennes Hjælp lykkedes ham at faa Helsingborgs Slot i sin Magt, skulde han inden et halvt Aar derefter betale Albrecht 10000 Mk. brendt Sølvs eller ogsaa stille ham Laaland til

¹⁾ See herom fremdeles Gram, Forbedringer o. s. v. See og Suhm XIII. S. 220—227. Brevet om Margretes Bortførelse til Albrecht er trykt hos Gram, l. c. S. 211—212.

²⁾ Giftermaalscontracten er trykt hos Gram, l. c. S. 213—214.

Men om dette falske Spil blev naturligtvis Kong Magnus vidende, og han vedblev endnu i en Række af Aar at skjenke Hertug Albrecht sin Tilltro.

46. Kongens Tilbagekomst til Sverige. Den store Mande-Død.

Da Kong Magnus om Vaaren 1349 havde været i Skaane og sin Sammentomst med Kong Waldemar, drog han i Mai op til østlige Deel af Landet, hvor han holdt sig i eller ved Stockholm Juni og Juli, men reiste siden omkring i Westmanland, Södermanland (Östergötland ²⁾), formodentlig især beskæftiget med sine Forberedelser for nye Tog mod Rusland, medens han tillige holdt Rætterthing og udsædede andre Regjerings-Skoler. Ved det Rigsmøde, som holdtes paa Margrete-Dag, eller 23de Juli, og hvor formodentlig Erkebiskopen var nærværende, kan saaledes Kongen selv ikke have været tilstede ³⁾, og det vilde derfor have været saa meget mere usandsynligt at erfare om, hvad der paa dette Møde forhandlede og kunde blive afgjort, medens Kongen selv var fraværende. Men ikke en Tøddel er os meddelelig derom i de eldre Skrifter, det være sig nu Krøniker eller Brevskaber. Det er muligt, at der handlede om overordentlige Foranstaltninger med Hensyn til Krigen og Landets Forsvar, især da Ruslands Angreb paa Gaalogaland formodentlig ved denne Tid allerede havde fundet Sted og var blevet bekjendt. Det er og, som vi i det følgende vil se, ikke usandsynligt, at Stormændene paa egen Haand havde traadt sammen for at bevirke en Forandring i Rigsstyrelsen. Men hvad der end bestemtes, og hvad end Kong Magnus havde forberedt, saa blev det vel altsammen for det første standset af den skrællede Pest, som nu endelig fandt sin Vej til Norge og Sverige, og som med Rette kaldes den største Landeplage, der nogensinde har vregaaet disse Lande. Det er allerede forhen omtalt, at den i 1347 var kommen til Sydfrankrige, hvorfra den med rivende Hurtighed bredte sig til Vest og Øst, saavel til Italien som til Spanien. I Norden beskrives den som inflammatorisk, med indvortes Brenden, heftig Hæder, Blodspytning og Bylder under Axler og Knæer, samt saa smit-

¹⁾ See Styffe: Bidrag etc. S. 17.

²⁾ Breve i det svenske Rigsskifte vise, at K. Magnus var den 10de Mai i Udvalva, 31te Mai, 7de og 23de Juni, samt 2den Juli i Stockholm, 19de Juli i Uppsala, 25de og 26de i Westeraas, 31te Juli og 1ste August i Strengnes, 5te August i Trofa Sogn, 8de og 9de August i Nyköpning, 25de og 29de Sept. i Bjohuus.

³⁾ Naar nemlig Kongen var den 19de Juli i Uppsala, og den 25de i Westeraas, kan han umuligt have været i Dølo, eller endog i Bjohuus, den 23de.

som, at den ubetydeligste Berøring meddeelte den fra Mand til Mand, og som oftest dræbende, undertiden efter saa Timer, stunddom i to—tre Dage, sjelden længere. Om dens Odelæggeser faar man en nogenlunde Forestilling ved at erfare, at i Florents alene skal være død 96,000, i Lübeck 900, i Danzig 13,000. Fra Frankrige kom den om Sommeren 1348 til det sydlige England og udbredede sig ligeledes mod Slutningen af Maret til Mellemtydskland, hvor den især rasede i 1349, og hvorfra den og arbejdede sig længer østover til Polen. I England greb den voldsomt om sig og rasede næsten fem Fjerding=Mar¹⁾. For dens Skyld maatte Parlamentet, der skulde samles i Februar 1349, udsættes, først til 14 Dage efter Paaste, siden til ubestemt Tid, og endnu mod Slutningen af Maret maatte Kongen udsæde et udtrykkelig Forbud mod, at Folk forlod Landet af Frygt for Smitten, „efter som en ikke ringe Deel af Rigets Befolkning i denne Pest var ødelagt og dets Statkammer udtømt“²⁾. Man vil vide, at der i London døde ikke mindre end 100,000 Mennesker. Alle Beretninger om Sygdommens Odelæggeser i Syd- og Mellem-Europa vise, naar man sammenligner dem med hinanden, at de Egne maatte prise sig lykkelige, som alene tabte den halve Deel af sin Befolkning, og at Tabet af to Trediedele, tre Fjerdedele, ja mere, endog var det sedvanlige. Man kan saaledes nok forestille sig, hvilken Folketomhed derved maatte opstaa i Nordens allerede før tyndt nok befolkede Lande. Af de tvende forenede Niger var Norge det Land, der først hjemstøttes af Smitten. Maaden, hvorpaa dette skete, fortæller saaledes i de islandske Annaler, efter al Sandsynlighed efter den, forhen omtalte, samtidige og troverdige islandske Prest Ginar Havlidssøns Beretning³⁾: „Der kom sejlende fra England en Kogge, paa hvil-

¹⁾ En ret god Fremstilling af Pestens Gang og Virkninger findes i Häfers Lehrbuch der Geschichte der Medicin und der epidemischen Krankheiten, II. Bd. S. 114 fgg. Med Hensyn til Norge er dog den Fejl indløben, at Pestens Ankomst did henføres til 1348 istedetfor 1349. Om Pestens Odelæggeser i Avignon og blandt Pavenes egne Omgivelser faar man en ret god Forestilling ved at gjenemgaa de pavelige Regnskabsbøger for 1348 og 1349 og sammenligne dem med de næstforegaaende; i de her optagne Gage=Fortegnelser staa nemlig alle pavelige Hof=Embedsmænd opregnede, lige fra Vicecancelleren til de ringeste Skrivere, og det er paaafaldende, hvor mange af disse der vise sig at være døde i Pestmaanederne. I de isl. Annaler staa det, at Pave Clemens lod indvie Rhonen og Eigene kaste deri. De isl. Annaler sige ogsaa, at der i London blev kun 14,000 Mennesker i Live.

²⁾ Rymeri foedera etc., Breve af 1ste Januar, 10de Marts og 1ste December 1349. Saa sildigt som i December altsaa var Sygdommen endnu ikke ganske ophørt.

³⁾ Isl. Annaler, Udg. S. 280.

len der var mange Folk, og lagde ind paa Bergens Vaag. Man havde kun løstet lidet af Ladningen, da alle Folkene paa Skibet døde, og saaledes snart Godset kom op i Byen fra Skibet, døde strax Byfolkene. Og derpaa for Smitten over hele Norge. Mandefaldet i Bergen var saaledes voldsomt, at der paa een Dag kom 80 Liig, hvoriblandt 14 Prester og 6 Diaconer, alene til een af Kirkerne, Englandsfoggen selv sank med alle sine og saagodtsom hele Ladningen, uden at blive løstet, og flere Skibe og Bussler sank ligeledes uløstede med al sin Færm eller drev omkring vidt og bredt. Den samme Sott for over Hjaltland, Orknøerne, Syderøerne og Færøerne¹⁾. Dens Beskaffenhed var denne, at man et heelt eller halvt Døgn sølte et haardt Sting, derpaa kom Bloddreking, og dermed opstod man Manden“. Symptomerne var altsaa her i Norge noget forskellige fra hvad de var i Syden, derimod sporedes de samme siden i Rusland²⁾.

Det vilde have været af megen Interesse, om Annalisten ogsaa nøje havde angivet Tiden, naar hiint ulykkelige Skib landede ved Bergen og saaledes bragte Smitten til Norge. At det maa have været om Sommeren, kan man slutte allerede deraf, at der om Vinteren var liden eller ingen Skibsfart. Sandsynligviis var det i August Maaned, thi af samtillige Testamenter, som Folk, der enten allerede vare angrebne eller frygtede for at angribes, gjorde, lader det til, at det især var i September Maaned 1349, hvor Sotten var paa sit højeste i Bergen. Saaledes gjorde Hr. Nikolas Plogpening og hans Hustru Fru Ingeborg Munaansdatter, der begge i lang Tid havde staaet i Hertuginde Ingeborgs Gjæstehuse og til Belønning havde faaet en Gaard i Bergen af hende, at de to sit Testament den 19de September, og Nikolas synes endog allerede at have været saa haardt angreben af Sygdommen, at han, hvorefter endnu ved sin Bevidsthed, ej kunde besegele Brevet, men maatte lade sin Hustru sette sit Segl derfor³⁾. Han døde formodentlig endnu

¹⁾ Til Orknøerne og Syderøerne kom Smitten rimeligviis ikke fra Norge, men derimod fra det nærliggende Skotland. Maaskee kom den og ad den Vej over Hjaltland til Færøerne. Det maa vil vide, at Smitten til Norge kom fra Island.

²⁾ Om Rusland, see de novgorodske Annaler, Suomi 1848, S. 104, 105. Det er bekendt, at Sygdommen i Frankrige kaldtes la Mort bleue, den Blaa eller sorte Død; saaledes benævntes den ogsaa i Lybsland, stunddom og „der jähle Tod“ (Detmar, Udg. S. 263). I Sverige kaldtes den Digerdøden, i Danmark, som i Lybsland, den sorte Død, hos os Mannadauden, Store Mannadauden.

³⁾ Munklivsbogen S. 85. Hertuginde Ingeborg skjenkede ved Brev af 10de Decbr. 1346 Nikolas Plogpening og hans Hustru Ingeborg Munaansdatter for lang og tro Tjeneste den Gaard i Bergen, som hun havde faaet efter Gaakon Notarius (Dipl. N. I. 300), med Forbehold, at den skulde falde tilbage til hende, hvis de ikke efterlod Børn. Dette indtraf ogsaa førmedelt Egteparrets Død, og derfor kunde Hertuginde ved sit Testament af 23de April 1352 overdrage Gaarden til Lysekloster (Dipl. N. II. 312). Gaarden siges

samme Dag, og hans Hustru overlevede ham neppe længe. Et andet Testament af en allerede angreben Mand, Thorgeir Thorstensson, er dateret Munkeliv d. 26de Septbr.¹⁾. Paa den Tid havde Smitten allerede naaet til Nidaros, eller ventedes der med det første, thi Erkebiskop Arne, som formodentlig kun for kort Tid siden var kommen tilbage fra det søndensjædske, gjorde her sit Testament den 23de September²⁾. I dette siger han vistnok selv, at han endnu var frisk paa Legeme; men længe varede det ikke, thi det berettes udtrykkeligt, at han blev et Offer for Sygdommen, tilligemed alle Chorsbrødrene, paa en ved Navn Lodin nær³⁾. Dette skete den 17de October, samme Dag som en af de saaledes berøyrkede Chorsbrødre, Arnfinn Petersson, allerede angreben af Smitten, gjorde sit Testament (see nedenfor)⁴⁾. For et saa tyndt befolklet Land som Norge var det saaledes med rivende Fart, at Smitten greb om sig. Formodentlig bragtes dog Smitten fra Bergen til Throndhjem ved Fartøjer. Men imidlertid lader det dog til, at ogsaa de indre Egne mellem Bergen og Throndhjem, som Sogn, Valdres, Gudbrandsdalen m. m. smittedes tidligere end de sydligere og østligere beliggende, thi af Breve saavel fra Valdres som fra Lom i Gudbrandsdalen sees det, at Sygdommen der mest rasede om Høsten, som derfor ogsaa i de Egne sidenefter benævnes „**Mannanda-Høsten**“⁵⁾, medens det i Thelemarken og paa Vestfold især var om Vinteren, at den største Dødelighed herskede, hvorfor ogsaa denne Vinter der kaldtes „**Mannanda-Vinteren**“⁶⁾. Formodentlig har Smitten saaledes næsten samtidigt arbejdet sig op fra Bergen over Bors og Sogn til Valdres, og fra Throndhjem sydover gennem Orkdalen til Gudbrandsdalen, idet vel ogsaa de mellemliggende Kyst-Landskaber samtidigt besøgtes. Til Thelemarken og

her at ligge indenfor næst ved Dronning-Gaarden. Mikolas og Ingeborg skjenkede selv ved sine Testamenter 10 Laupers Bøvl i Hvamsø Sogn til Munkeliv Kloster, i hvis Kirke de betingede sig Gravsted.

¹⁾ Mflvb. S. 50. Ogsaa denne Mand betingede sig Gravsted der.

²⁾ Dipl. N. V. 212.

³⁾ Jøf. Annaler l. c.

⁴⁾ Dipl. N. II. 305.

⁵⁾ See Brev fra Valdres af 3 Juni 1372, Dipl. N. V. 269. Brev fra Lom af 31te Juni 1380, hvor der ogsaa ophyses, at en Magnhild paa Samar døde Allehelgensaften (31te Oktober) i store Manddøde-Høsten.

⁶⁾ I Brev af 31te Marts 1358 bevidner Jon Prest paa Kollag i Numedal, at han i Manddøde-Vinteren selv var tilstede, da en Anund Helgeson, der blev begravet ved Nels Kirke i Thelemarken, døde før 8de Dag Juul (Nyt-aar), Dipl. N. I. 355. Dipl. N. III. 420 indeholder et Vidnesbyrd om, at paa Gaarden Kirvestad paa Sandsørvæ levende i Umbredagene før Juul i det store Manddøde-Mar kun en eneste Vige af hele Vtten.

Vestfold er Smitten derimod neppe kommen lige fra Bergen, over de store, under saadanne Omstændigheder ikke synderligt befarede Gardanger-Bidder, men derimod heller fra Østlandets Kyst-Egne ved Skien, Tronsberg og Oslo, efterat den først havde vandret hele Vejen langs Kysten gennem Nyfylke og Agder. Til Oslo var den ellers maastee kommet — muligt med Fartøjer — allerede i October, eller idetmindste ventede man dens Ankomst, siden Chorsbroderen Arnulf Steinarsson, skjønt endnu frisk paa Legeme, den 9de October gjorde sit Testament¹⁾. Paa Østlandet synes man at have kaldt den Tid, da Sygdommen rasede, „**Mannanda-Maret**“²⁾, maastee et Tegns paa, at den her kom senere, formodentlig i Februar eller Marts 1350. Dette maa ogsaa sluttes deraf, at samtidige Testamenter i større Mængde, af hvilke man maa slutte, at en Smittott herskede, ikke forekomme fra det østlige Sverige førend i September, October og November 1350³⁾, saaledes har Smitten vel i Begyndelsen af Maret raset paa Opplandene og i Viken og naaet de vestlige Egne af Sverige om Vaaren. Til Jylland skal Pesten være kommen, lige som til Bergen, ved et Skib fra England, paa hvilket Besætningen var død, og som strandede paa Bendsysjel⁴⁾, og Epidemien her henføres i det bedste samtidige Chronicon til 1348. I Jylland maa altsaa den Smitte, der kom vestenfra, have mødt den, der over Hølfsten kom søndenfra. Ligeledes maa den fra Norge og Vestergotland af være gaaet sydover til Smaaland, Halland og Skaane og være kommen til Derne baade fra Ost og Vest. I Lübeck var den stærkest i August 1349. Til Stættene længere østover kom den i 1350, og fra disse rimeligvis til Gotland, hvor Dødeligheden var stærkest i August Maaned⁵⁾. Finland blev neppe angrebet førend i 1351, thi til Novgorod og Pleskov naaede Smitten ej førend i 1351 og udbredte sig først i det følgende Mar til de indre Egne af Landet, hvor den omsider ophørte efterat have naaet de samme Egne ovenfor det sorte Hav, fra hvilke den for 8 Mar siden havde begyndt sit forkærdelige Kredsløb rundt Europa⁶⁾.

¹⁾ Testamentet, dateret Oslo, d. 9. Octbr. 1349, Dipl. N. IV. 350.

²⁾ Dipl. N. III. 290, 311.

³⁾ Testamenter i det sv. Rigsarchiv, vedkommende Eskofloster, af 7de Septbr. og 3die Novbr. 1350, andre fra Smaaland af 21 Sept., Linköping af 10 Nov. fra Vad af 29 Oct. o. fl.

⁴⁾ Den mærkelige Fortælling om, hvorledes Smitten allerførst kom til Jylland, findes efter Michelsens Slægtetog og Hoffmann's „danfke Adelsmand“ II. Side 36.

⁵⁾ Sghm, XIII. S. 238.

⁶⁾ See Ilmoni, Bidrag till Nordens Sjukdomshistoria I. S. 133, 134—136.

At de Odeleggelse, som denne Landfarfott anrettede i Norge, vare overvættede store, derom kan man vistnok ikke tvivle, naar man seer, hvad den gjorde i de øvrige Lande af Europa, og naar man veed, at Mindet derom endnu lever uudsletteligt blandt Norges Folk, saa at Sagnet endog beretter om hele Kirkesogne i affides Fjeldegne, der skulle være blevne aldeles blottede for Indbyggere og først flere Generationer derfra paa ny befolkede; om Gaarde og Kirker, der i senere Tider skulle have været opdagede i slige øde Egne, omgivne af tæt Skov, hvor der før var Bygd; ja om Menneſter, som man skal have fundet i aldeles vild Naturligtstand, da deres Paarørende og alle de øvrige Beboere af Egnen vare døde fra dem, medens de endnu vare spæde Børn ¹⁾. Siin ſamtidige Beretning i de iſlandſke Annaler ſiger ſelv, at ikke mere end en Trediedeel af Norges Befolkning overlevede Peſten ²⁾. Nu tør det dog hende, at denne Forholds-ſngivelse, ſaavelſom de øvrige fra andre af Europas Egne, ere noget overdrevne, da man i hine Tider ingen rigtig Forſtand havde paa ſtatiftiſke Beregninger og ved alle ſlige Lejligheder var tilbøjelig til at regne formeget. Men ſaa meget er under alle Omſtændigheder viſt, at Dødeligheden maa have været overordentlig, og ſaameget føleligere i Norge, ſom Befolkningen der var ſaa meget tyndere end i de fleſte andre Lande. Vi have allerede omtalt, at Erkebiſkop Arne døde med alle ſine Chorsbrødre, paa en nær. I Bergen døde Biſkop Thorſtein, i Stavanger Biſkop Guthorm, og paa Hamar Biſkop Hallvard, ſaaat der af alle Norges Biſkoper kun var een tilbage, nemlig Salomon i Oslo. Paa et Skib, ſom ſkulde gaa til Irland, formodentlig fra Bergen, døde

¹⁾ Hvad diſſe Sagn angaar, da henviſes fornemmelig til Faye's „Norges Sagn“. At de fleſte af dem, eller rettere ſagt alle, ere ſenere Dydigtelser, kan der ej være nogen Tvivl om. Dette viſer ſig ſ. Gr. ſtrar ved Sagnet om Hebalens Kirke i Valbers, der knytter ſig til Gaardsnavnet Ibjarnſtab, fordi den Tøger, der opdagede Kirken, havde et Ibjarn med ſig og kaſtede det over den. Hvis Gaardens Navn virkelig er Ibjarnſtab og ikke Ibjarnſtab, da er den opkaldt efter en Mand med det i eldre Tider hyppigt forekommende Navn Elbjarn. Ibjarnſtabet vilde man neppe heller kalde eldjarn. Der taltes om de ſaakaldte „Fundnegarde“, „Fundnemark“, de ſkulde være opdagede efter Peſten, men Navnet har intet med fundin (fundet) at gjøre, thi Gaardene hede i gamle Brevſtaber ikke Funnigardr, Funnamörk, men Fornigardr, Fornamörk; af forn, gammel, og forekomme viſtnok tidligere end Peſten. Sagnet om „Hyen“ i Joſtedal, der ſkulde være fundet ganſke forvildet efterat have ernæret ſig ſom et vildt Dyr fra Barnsbeen af, viſer ſig ved første Dieſtalt at være ſelve ſagtigt; i „Bergens Ralsſind“, ſluttet ved 1357, tales der baade om Peſten og flere Gaarde i Joſtedalen.

²⁾ I de forſkjellige ſv. Annaler ſtaar der, at efter Peſten, der af alle henføres til 1350, i Uppſand neppe levede $\frac{1}{5}$ af Befolkningen tilbage (Ser. r. Sv. I. 29), at den ej alene angreb Meuneſter, men ogſaa Kvæg (ſſ. S. 58, juſt. S. 34, 66).

ſamange af Beſetning og Paſſagerer, at det ikke kunde komme afsted ¹⁾. Paa Agder blev i en kort Stund ſyn Kirkesogne folketomme; Biſkop Guthorm ſendte mange Preſter, Diaconer og Evne did, men de bode allesammen. Mange Gaarde blev liggende øde og uopdyrkelige i en lang Række af Aar derfra. Endog i en elkers ſaa velbebygget Egn, ſom Oslohered, laa en Deel af Gaarden Dykren, hvis Ejer var død i Peſten, herreloſ endnu i 1364, ſaa at Kongen erklærede den for hjemfalden til Kronen ²⁾. I Aaret 1357 foreſtillede Biſkop Thorſteins Eſkerfølger Giſbrigt (hvorum i det Følgende) Pave Clemens, at ſaavel Bergens By ſom hele Diocesen var formedelſt Peſten blevne ganſke blottede for Preſter og Klerker; en lignende Foreſtilling gjorde ſamtidigt den nye Erkebiſkop, Olaf, og ſagde, at ſaagodtſom alle Preſter og Klerker vare bortdøde i Nidaros By og Diocese; i 1357 klagede den da-værende Biſkop i Stavanger over, at der i hans Diocese formedelſt Peſten var ſaa ſtor Mangel paa Preſter, at een Preſt ſtundom maatte overſe tre eller fire Kirker, og endnu ſaa ſilbigt ſom i 1371 melder den da-værende Erkebiſkop til Paven, at iſtedetfor at der før plejede at være omkring trehundrede Preſter i Nidaros Diocese, var der nu efter de Peſtygdomme, der havde raſet, ikke over fyrretyve ³⁾. Det kan ikke ſlaa fejl, at der fra Oslo maa have været klaget paa ſamme Viis. I Sande Skibrede paa Veſtfold maatte Kongen i 1365 tillade Indbyggerne at bygge et mindre Landeverns-Stik end før, formedelſt Uffolkningen ⁴⁾. I et Brev fra Öſtergotland i Sverige, dat. 13de Juni 1353, ſiges der, at formedelſt den ſtore Dødelighed, ſom nys havde herſket, var en Mængde Gaarde lagt øde, ſaa at de neppe kunde ſelges for halv Priis, at man ſjelden eller vanſkeligt kunde finde nogen til at dyrke dem ⁵⁾. At dette er talende Bevis for Sygdommens ødeleggende Virkninger i Norden, og det Knæk, ſom Norge derved fik, maa have været ſaa meget føleligt, ſom Folkets Maſſhed og Handlekraft allerede forud var i kjende-

¹⁾ At dette omtales paa det ovenanførte Sted i de iſl. Annaler, hvor der dog urigtigt ſtaar „Agdenes“ iſtedetfor „Agder“. Blandt dem, der ſkulde drage ud til Island, men blev angrebne af Smitten og døde, var ogſaa en Gira Runulf, formodentlig den ſamme anſeede Geiſtlige, der oftere havde været i Norge ſom Sendebud for Biſkopen i Skaalhoſt. De to andre navngivne Mand heed Broder Haamund og Broder Thorvald, de var alſaa Kloſtermand. I Udgaven ſtaar diſſe Navne efter „Guthorm biskup af Stafangri“ og med urigtige Caſusformer „brödir Hamundar, brödur Þorvalds“.

²⁾ Brev af 18de Auguſt 1364, Dipl. N. II. 384. Regest. Clemens. VI. commun. ann. X. l. 3 f. 22. p. 100, 106. Rg. Innocent. VI.; Cod. Chartac. T. XV. (ann. 5) fol. 375.

³⁾ Dipl. Norv. V. 268.

⁴⁾ Dipl. Norv. II. 385.

⁵⁾ Brev i det ſvenſke Rigsarchiv.

tigt Afstagede og nu maa være blevet lammet endda mere. Der tales heller ikke her, som andetsteds, om, at der i de første Aar efter Pestens Opbør fødtes saa mange flere Børn til Verden, som om Naturen selv søgte at erstatte Folketabet snarest muligt¹⁾. Paa den anden Side er det mærkeligt nok, at der af de opbevarede Brevskaber fra de Tider ikke kan spores nogen kjendelig Standsning i de sedvanlige Forretningers Gang, i Handel og Wandel. Men sandsynligviis ere de alle udfødte paa Steder, som enten endnu havde været forskaanede for Sygdommen, eller som allerede havde overstaet den.

Island skaanedes, mærkeligt nok, denne Gang for Smitten og hjemsogetes først et halvt Aarhundrede senere²⁾. Men hverken Norge, eller det øvrige Europa, slap med denne Smitsott alene, thi andre, om ikke paa langt nær saa ødeleggende, Epidemier fulgte den i kort Mellemrum, som det i det følgende skal berettes.

Det har formodentlig været Tilfældet ved denne Epidemi, som andre, at den i Særdeleshed rasede blandt de ringere Klasser, der besad færre Midler til og mindre Forstand paa at vogte sig for Smitten. Dog viser den stor Dødelighed blandt de Grifflige, at disse ikke skaanedes, og det vidner rosværdigt om deres Nidkjærhed og Selopofrelse i at troste og husvare de Syge og Døende. Af navngivne mere anseede Mænd, som bleve Offere for Sygdommen, anføres ikke mange. De islandske Annaler omtale en Hr. Bjarne, Hr. Peter og Hr. Olaf som borttrykkede i Bergen, men det betegnes ikke nærmere, hvilke de vare; at denne Hr. Bjarne ikke var Bjarne Erlingsøn, sees deraf, at den sidste levede endnu i 1351 og deltog med Kong Magnus i hans andet russiske Feldtog³⁾. Der ere flere Stormænd, der forekomme hyppigt i Brevskaber før 1349, men som man derefter ikke hører mere til; de ere sandsynligviis døde i Pesten. Blandt dem er først og fremst Hr. Ivar Agmundsøn, der ej nævnes efter 1349, dernæst Lagmanden paa Opplandene Agmund Saresøn, Sys-

¹⁾ Man troede nemlig i enkelte Egne at bemærke, at der i de nærmeste Aar efter Sygdommen fødtes hyppigere Tvillinger og Trillinger til Verden, end ellers. See Hæfer, I. c. S. 138.

²⁾ At Island forskaanedes siges udtrykkeligt i de islandske Annaler, I. c. Om Grønland nævnes der intet udtrykkeligt, men der er ingen Spor af, at det blev angrebet, formodentlig fordi Communicationen med Norge aldeles opphørte. Til Island kom den egentlige Pest først i 1402 og 1403.

³⁾ See de isl. Annaler ved 1351, S. 298. Man skalde fristes til at antage, at der i det oprindelige Haandskrift, hvorfra Beretningen om Pesten er taget, ikke har staet „Hr. Bjarne, Hr. Peter og Olaf“ men „Sira Bjarne“ o. s. v., og at de saaledes alle har været geistlige, især Chorsbrødre. De Papirskriffter, hvorfra man nu kjender Stedet, ere saa flet skrevne, at slige Fejl der ikke ere usedvanlige, besuden tales der umiddelbart forud netop om hine 14 Præster og 6 Diaconers Død.

selmanden paa Naumarike Gerd Smidsøn, Gulathingsslægmanden Greip Thordson, Gunnar Hvii, Hr. Haakon Agmundsøn, Lagmanden og Fesbirken Harald Nikolasøn, Lagmanden Nikolas Paus i Oslo, Olaf Hermansøn i Nidaros, Hr. Ulf Saresøn, der allerlidst nævnes i Juni 1349 som Sysselemænd paa det kort efter angrebne Valdres, Fesbirken Hr. Thorgils Smidsøn, Kongsslægmanden Thrond Kratesøn¹⁾. Kongens egne Halvbrødre, Junker Haakon og Junker Knut, Søner af Knut Porse, døde i 1350, formodentlig da Smitsotten gik gjennem Halland²⁾.

Der har vist ikke været saa faa, som ved Bortreise søgte at undgaa Smitten, og et velkomment Paaskud heril maatte Jubelaaret afgive, til hvilket Pave Clemens, efterat Smitten havde udbrudt i Syden, paanykaldte de Troende ved sin Bulle af 18de August 1349³⁾. Blandt dem, der saaledes drog afsted, var Hr. Erling Vidkunnsøn. Han reed til Rom, fortælles der, med to Svener og kom ikke hjem førend Aaret efter⁴⁾. Kongen havde i September 1349 begivet sig til Bjodhuus⁵⁾, maaskee i den Hensigt at drage til Norge, og vidste da neppe endnu noget om, at den rædsomme Smitte var kommen til Bergen og greb om sig med saa rivende Fart. Men der maa dog Efterretningen have modt ham og affrækket ham for at drage videre. Thi vi see, at han i November var paa Tilbagevejen østover og i Begyndelsen af det følgende Aar i det østlige Sverige. Men da var Smitten allerede kommen til Østlandet; ja maaskee til den svenske Grændse, og i fuld Fart østover, saa at man med det første kunde pente den til Egnene om Mælaren. Det var derfor vel egentlig for at undgaa den, at Kongen besluttede at drage til det affides Jemteland, der sandsynligviis endnu var blevet forskaanet, og opholde sig der til ud over Paaske (28de Marts), samt dernæst at begive sig til Throndbjem, hvor man vel beregnede, at Smitten, der vist allerede nu var i sterkt Afstagede, indtil da maatte have udbrudt. Det var dog langtfra, at denne Hensigt med Reisen udtaltes, derimod foresaa Kongen, at han vilde „fare til St. Olaf“, altsaa i Pilegrimsferd. I et Brev, udfødt fra Westeraas den 10de Februar 1350, bebudede han Indbyggerne i Navunde og Hamradal i Jemteland dette sit

¹⁾ Alt dette vil kunne sees ved ovenfor S. 420 fgg. at gennemgaa de der nævnte Embedsmænds Navne og legge Mærke til, naar de forsvinde.

²⁾ Det oftere omtalte danske Chronicon 1357, Ser. rer. Dan. VI. 525.

³⁾ Dipl. Norv. I. 318. Denne Bulle blev formodentlig ligegyldig udfødt ogsaa til de andre Erkebiskoper, ibetmindste i Norden.

⁴⁾ Isl. Annaler ved 1351, Udg. S. 282, see ogsaa nedenfor.

⁵⁾ Vi finde nemlig Kongen i Bjodhuus d. 25de og 29de September; Breve i det svenske Rigsarchiv.

Komme og bød alle dem, der „havde Net og Not“, at sørge for hans Forsyning med fersk Fisk. Det forstaaer sig af sig selv, at han tog Dronningen og begge sine Sønner med, thi han kunde jo ikke lade dem blive tilbage, naar han søgte at frelse sig selv, og vi erfare desuden, at de vare hos ham i Bergen, hvorthen han begav sig efterat have været i Thronhjem¹⁾). At han regnede paa at blive temmelig længe borte, sees deraf, at Drottseten, Hr. Mikolas Thuresøn, havde ligesom tidligere faaet Fuldmagt til at udstede Breve i hans Navn²⁾). Hr. Israël havde formodentlig nedlagt Generaalembetsmands-Posten efter hans Tilbagekomst fra Rusland. Hvor længe ellers Kongen opholdt sig i Jemteland, naar han kom til Nidaros, og naar han igjen reiste derfra, derom nævnes ikke et eneste Ord. Vi vide kun, at han i de første Dage af Juni var i Bergen³⁾) og maaskee holdt Naadsmøde der, saaledes som det i det følgende skal vises: et tydeligt Tegn paa, at Sygdommen der aldeles havde ophørt. Man maa derfor sige, at Norge i saa Henseende slap godt i Sammenligning med mange andre Lande, s. Gr. England, hvor den varede meget over et Aar; i ingen Egn af Norge synes den at have været over et halvt Aar. Det lader ogsaa til, at den, efterat have naaet Sveriges Grændse i de første Maanedes af 1350, ikke strax, som man ventede, gik lige østover, men først imod Syd- og derpaa langs Østkanten nordover, thi det er allerede viist, at den ikke gik sig i Egnen om Stockholm førend ud i September, og at Stockholm endnu var smittefri i Begyndelsen af August maa sluttes deraf, at Kongen, som lidt før Midten af Juni havde forladt Bergen til Søs og formodentlig taget Vejen omkring Nesset til Kongebelle og Bjodhuus, sidst i Juli og først i August atter besandt sig i Stockholms-Egnen⁴⁾). Da Smitten

¹⁾ Dipl. Norv. III. 271. Der tales her ogsaa om et andet Brev, som Kongen havde udstedt i Anledning af sin Reise; sandsynligvis har han vel udsendt flere saadanne i Forvejen.

²⁾ Brev i det svenske Rigsarkiv, dateret Enköping den 19de Marts 1350. Paa den Tid har Kongen neppe været i Enköping, da han vist allerede var afreist til Jemteland. Det er et Prohibitionsbrev, udstedt i Kongens Navn, teste dapifero. Et Brev, aldeles udstedt paa samme Naade fra Skeninge, er dateret den 29de Marts 1351, medens Kongen var i Estland.

³⁾ Vi have Breve af Magnus, daterede fra Bergen den 2den og 7de Juni, see Finn Sønssøns Kirkehist. I. 433, Dipl. Norv. III. 272, ligeledes et dateret fra Karmfjund (altsaa paa Vejen sydesten) den 14de (Dipl. N. II. 307). Naar der i Alabo Libn. f. 1785, Bihang pag. 95, meddeles et Brev, som Kong Magnus' skal have udstedt i Alabo d. 18de Maj 1350, da maa dette være en Fejl og Brevet at henføre til 1351.

⁴⁾ Breve i det sv. Rigsarkiv, daterede Svartsjø den 27de Juli og Stockholm d. 4de og 9de August. Den 25de August var K. Magnus paa et Sted, kal-

omfider naaede did, var han enten allerede draget over til Estland eller begav sig derhen, som vi i det følgende ville erfare.

Hvilke Læge-Midler man her i Norden anvendte mod Sygdommen, vides ikke. Man stude næsten tro, at den har været saa dræbende, at der ikke engang var Tanke eller Tale om at anvende legemlige Midler, men at man alene har taget sin Tilflugt til Bønner og Processioner og andre kirkelige Handlinger, hvorefter man haabede at kunne nedbøde Guds Naade og Barmhertighed. Smitten, fortæller de islandske Annaler, ophørte derved, at Pave Clemens bød at synge en Messe, som han selv komponerede, fem Gange, og staa paa Knæ med Lys. Denne Messe begynder saaledes: Recordare hominum o. s. v., derhos digtede han ogsaa en Bøn, der begynder med Ordene: „Benedictio domini patris“ o. s. v. og føjede dertil store Syndsforladelser og Indulgenfer¹⁾). Der findes endnu en Anordning for Bergen om Messer og Processioner til Afvendelse af Pest, vistnok udgiven først henved hundrede Aar derfra af den daværende Biskop, men dog saaledes at man tydeligt kan see, at dette kun er en Opfriskning af en ældre Bestemmelse. „Til Hjælp mod Pesten,“ hedder det her, „er der af os og vort Capitel fassat, at der i fem Dage efter hinanden skal holdes Messer med det Officium „Recordare“, og at hver og een, der er tilstede, skal have i sin Haand et bændende Lys og offere en Penning, hvilket Offer siden skal uddeles blandt de Fattige af forstandige Mænd. Alle, som ere tilstede ved disse Messer og Processioner, skulle gaa uden Sko og faste i fire paa hinanden følgende Dage, samt derpaa angergivne og bekjendende sine Synder modtage det hellige Sacrament Søndagen efter. Ordenen af Stationerne (de Steder, hvortil Processionen skulde gaa) er denne: Onsdag til Predikebrødrene, Torsdag til Minoriterne, Fredag til Systerne i Nonneseter, Lørdag til Munkeliv og Søndag til Christkirken. Man skulde derhos anraabe Gud om Naade, og Jomfru Maria, St. Anna og de øvrige Helgener om deres Forbøn hos Gud, at han vilde afvende den forfærdelige Plage²⁾).

det Fryged, hvis Velggenhed vi ej kjende. Det bør tilføjes, at Fru Birgitta, maaskee ved sin Afreise, ogsaa havde bedt Kongen, der havde været uldydig mod Jfr. Marias Raad (om Krigen?) at gaa til Paven og bede ham om Absolution for sine Synder, ikke i et prægtigt Optog, men hnmngt og beskedent, med et tarveligt Følge. Dette skete vel i 1349, umiddelbart før Fru Birgittas egen Afreise, og hun tænkte vel nærmest paa Jubilæet. (Revelationes VIII. 52).

¹⁾ Isl. Annaler, I. c.

²⁾ See Suhm, XIII. 217. Det lader til, at denne Anordning i sin nuværende Form er givet 1445 af Biskop Naf, men dog kun er en Gjentagelse af den ældre. Dette synes ogsaa Anvendelsen af Pave Clemens's Officium Recor-